

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

Студенттер мен жас ғалымдардың
«ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ БІЛІМ - 2014» атты
IX халықаралық ғылыми конференциясы

IX Международная научная конференция
студентов и молодых ученых
«НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ - 2014»

The IX International Scientific Conference for
students and young scholars
«SCIENCE AND EDUCATION-2014»

2014 жыл 11 сәуір
11 апреля 2014 года
April 11, 2014

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ**

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«Ғылым және білім - 2014»
атты ІХ Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
ІХ Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«Наука и образование - 2014»**

**PROCEEDINGS
of the IX International Scientific Conference
for students and young scholars
«Science and education - 2014»**

2014 жыл 11 сәуір

Астана

УДК 001(063)
ББК 72
Ғ 96

Ғ 96

«Ғылым және білім – 2014» атты студенттер мен жас ғалымдардың ІХ Халықаралық ғылыми конференциясы = ІХ Международная научная конференция студентов и молодых ученых «Наука и образование - 2014» = The IX International Scientific Conference for students and young scholars «Science and education - 2014». – Астана: <http://www.enu.kz/ru/nauka/nauka-i-obrazovanie/>, 2014. – 5831 стр. (қазақша, орысша, ағылшынша).

ISBN 978-9965-31-610-4

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001(063)
ББК 72

ISBN 978-9965-31-610-4

©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, 2014

**ХАКІМ АБАЙ МЕН АХМЕТ ЙҮГІНЕКИ ШЫҒАРМАЛАРЫНДАҒЫ
ДИДАКТИКАЛЫҚ ҮНДЕСТІК. БІЛІМ ТАҚЫРЫБЫ**

Молдағалиева Ұлбосын Жексембайқызы

merosh_ulbok@mail.ru

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті филология факультеті
филология: қазақ тілі мамандығының 3-курс студенті, Астана, Қазақстан
Ғылыми жетекшісі – О.Ж.Темірбеков

Жүректің көзі ашылса,
Хақтықтың түсер сәулесі.
Іштегі кірді қашырса,
Адамның хикмет кеудесі [1, 12].

Жүректің, көңілдің көзі ашылса, ақиқаттың, білімнің сәулесі, Алланың нұры түсіп, іштегі надандықтың кірін жуады, надандық көлеңкесінен тазартады. Сонда ғана адамның жаны, кеудесі, жүрегі сәулелі, нұрлы, мінсіз болмақ.

Мен боламын демендер,
Аяқты алшаң басқанға.
Екі көзің аларып,
Құр қарайсың аспанға [2, 62].

Шын ғылым адамның өз көкірек көзі ашылу арқылы ғана келмек, көрінгенге көз сату, құр еліктеу ғылымға бастайтын жол емес. Олар көзбен көретіндер, өлеңде айтылғандай «Екі көзі аларып, құр телмірумен барлығын жоғалтатындар».

Бір ғылымнан басқаның,
Бәрі де кесел асқанға.
Өйткен адам жолығар
Кешікпей-ақ тосқанға [2, 62].

Хакім Абай бір ғылымнан басқаның барлығының кесел екендігін тілге тиек етеді. Ал «Ақиқат сыйында»: «Білім сияқты пайдалы өзге не нәрсе бар? Білімнің арқасында ғалым жоғары көтерілді. Білімі жоқ адам төмен құлдырады» . Бұл арада Абай мен Йүгінеки арасындағы үндестікті көреміз. Абайда ғылымнан басқада қызық жоқтығын үндесе, ал Йүгінеки ғылымнан басқаның пайдасыздығына меңзейді [3, 122].

Хәкімдеріміздің арасындағы үндестік Құран сөзіне негізделгеніне көз жеткіземіз. Құранның Мужадәлә сүресі, 11-аятында: *“Аллаһ Тағала сендерден иман келтірген-дердің және ғылым бергендердің дәрежелерін көтереді”* [6].

Демек, Абайдың мақсаты – наданның бастағы көзін емес, көкірек, жүрек, көңілінің көзін ашу. Көкірек, көңіл, жүрек көзі – бұл ғылымды танырлық, дүниені танырлық көз, адамды өзге жаратылыс иелерінен айырарлық ақыл, сана, білім, парасат. Адамға ең алдымен керегі – **адамның адамдық қасиетін** танытарлық, адамды адам атандырып тұрған ақылымен ақиқатты тану. Ал ақиқатты қалай тану керек мәселеге Абай атамыз былайша жауап береді: «Адамшылықтың алды – махаббат, ғаделет, сезім. Бұлардың керек емес жері жоқ, кіріспейтін де жері жоқ. Бұл ғаделет, махаббат, сезім кімде көбірек болса, ол кісі – ғалым, сол – *зақил*. Біз жанымыздан ғылым шығара алмаймыз, жаралып, жасалып қойған нәрселерді сезбекпіз, көзбен көріп, ақылмен біліп» (45-ші қара сөз) [2, 153]. Алла Тағала бәрін өз өлшемімен, өте келісті жаратты, біз ештеңені өзіміздің жанымыздан шығармаймыз, сол Алла Тағаланың жаратылысын көріп, сезіп, ойлап танимыз, Алланың жер бетіндегі көлеңкесі арқылы Алланың өзін танимыз, құдіретті күштің барына көз жеткіземіз. Осы Құдіретке құмар, ынтық болып, ғашық боламыз, осы ғашықтықтан зор махаббат туады. Яғни, махаббатпен Алланы танимыз, Аллаға деген махаббат арқылы дүниені, өзімізді танимыз.

Хакім отыз сегізінші қара сөзінде: «Махаббаттың төлеуі – махаббат, әуелі адамның адамдығы, ақыл, ғылым деген нәрселермен. Мұның табылмақтығына себептер – әуелі хауас сәлим һәм тән саулық», - дейді [2, 124]. Бізге сонша нығметтер беріп, Адам деп атымызды атап, барша қоршаған дүниеге бізге қызмет жасатып қойған Алла өз пенделерін шексіз сүйіспеншілік, риясыз махаббатпен жаратты. Алла Тағаланың осы махаббатын төлеуі, қайтарымы – Аллаға деген сүйіспеншілік арқылы Алланы тану, жүректі нұрландырып, бойдағы рухты күшейту, ғылымды меңгеру. Абайға сүйенсек, махаббат болу үшін, бірінші – адамның адамдығы болу керек; екінші – ақыл; үшінші – ғылым. Сол махаббатқа ие болатын адамның адамдығы болуы үшін ақыл, ғылым керек екен. Адам болған соң адамдық қасиетке ие боласың, әйтпегенде хайуандық дәрежеде көрінесің. Осы орайда Абай:

Атымды адам қойған соң,
Қайтіп надан болайын.
Халқым надан болған соң,
Қайда барып оңайын, - дейді [2, 23].
Білімдіден шыққан сөз,
Талаптыға болсын кез.
Нұрын, сырын көруге
Көкірегінде болсын көз [1, 86].

Білімдінің немесе якини имандының айтқан сөзі талаптыға, яғни Аллаға ғашық, Алланы сүйетінге кез болсын. Білімдінің айтқан ақылын, білімін, пайдасын көріп, білерлікке тыңдаушысының көкірек көзі ояу, жүрегі таза болсын дейді Абай атамыз.

Не пайда бар мың надан
Сырттан естіп таңдансын.
Одан дағы бір есті
Ішкі сырын аңғарсын [1, 119].

Сөздің сыртқы ғана сипатына мың надан таңданып, алайда ішкі сырын бірі ұқпағаннан, бір ғана есті, ақылды, білімді сол сөздің ішкі сырын, пайдасын аңғарғаны мағлұм. Яғни надандар сөзді бас көзімен көреді, сыртқы дыбысталуын естиді, ішіне бойлай алмайды. Ал білімділер *көкірек көзімен* оқып, жүрекпен тереңіне сүңгиді.

Мақсұтым – тіл ұстартып, өнер шашпақ,
Наданның көзін қойып, көңілін ашпақ.
Үлгі алсын деймін ойлы жас жігіттер,
Думан-сауық ойда жоқ әуелде баста-ақ, - [1, 76]

деп Абай атамыз осы бас көзімен көретін надандардың көкірек көзін ашуды, көңілін біліммен, нұрдың сәулесімен оятуды мақсат етеді.

Ғалымнан надан артпас ұққанменен,
Тағдыр көрмей қоймайды бұққанменен.
О дағы қалыбынан аса алмайды,
Жауқазын ерте көктеп шыққанменен [2, 63].

Әр пендеге өлшеніп берген ақыл бар, надан қанша бастағы құлақпен ұғып, тыңдағанмен оның жүрегіне жетпейді, ол сол өзіндегі өлшемнен, көңілінен аспайды. Жауқазын қынша ерте гүлдесе де, уақыты келгенде солады, сол секілді наданның да өз өлшемі бар.

Ахмет Йүгінекидің «Ақиқат сыйында»:

Білімді кісі қымбат бағалы динар сияқты,
Білімсіз надан – құны жоқ бақыр.
Білімді мен білімсіз қашан тең болып еді.
Білімді әйел – ер, надан еркек – әйел.
Білімді бір кісіге білімсіз мың

Тең келе ме? Білімнің теңін теңдей ала ма?
Енді ойлап, сынап, байқап көріңіз [3, 121].

Білімді мен наданның еш тең келмесі жайлы Құранда Зүмәр сүресінің 9 – аятында былай делінген: «**Білгендер мен білмегендер тең бола ма?**», – де!» [6] *А.Газали «Ихья сулум ад-дин»* еңбегінде: «Білімнің артықшылығы ақылмен, саналықпен айқындалады. Ақыл – білімнің қайнар көзі, оның бастамасы (бастауы) және негізі. Ағаштан жеміс, Күннен жарық, көзден көру шыққанындай ол да сол арнамен ағады. Бұл дүниеде де, арғы дүниеде де ырыс пен бақытқа жетудің құралын неге көтермеске? Немесе оған қалай күмән келтіреміз? Тіпті, хайуанға (мақұлық) дейін өзінің шектеулі санасына қарамастан, ақылды қастерлейтіні соншалық – өздерінің арасындағы ең ірі және күшті адам бейнесін көре қалса, оның жанында өзі ұялады және бұл құдіреттің қабылдауынан болғандықтан, оның ақылын, санасын сезу үшін жанына жақындайды. Сондықтан да Алланың елшісі (оған Алланың игілігі мен сәлемі болсын!): **Өз халқының арасындағы жетекшісі өз қауымының арасындағы пайғамбары (әулиесі) сияқты деген»,** - делінген [4, 73].

Жүректе қайрат болмаса,
Ұйықтаған ойды кім түртпек?
Ақылға сәуле қонбаса,
Хайуанша жүріп күнелтпек.
Малда да бар жан мен тән,
Ақыл, сезім болмаса.
Тіршіліктің несі сән,
Тереңге бет қоймаса, - [2, 22]

Абай адамда ақыл болмаса, оның тіршілігі хайуанның күнелтісінен аспайды деп ескертеді. Яғни, адам өзге тірі жан иелерінен тек саналы ақыл, біліммен ғана биіктей түседі дейді.

Дана отыз сегізінші қара сөзінде: «Талап, ұғым махаббаттан шығады... Қашан бір бала ғылым-білімді, ақиқатты махаббатпенен көксерлік болса, сонда ғана оның **аты адам** болады. Адамның ғылымы, білімі хақиқатқа, растыққа құмар болып, әрнәрсенің түбін, хикметін білмекке ынтықтықпенен табылады» [2, 124-125].

Бала яки адам қашан өз жүрек қалауымен, өз ынта-жігерімен, ыждағатымен, махаббатымен ақиқатты аңсаса, сонда ғана оның аты адам болады. Абай ғылымның 3 түрін атайды:

- Алланың ғылымы;
- Өзін-өзі тану ғылымы;
- Дүниені тану ғылымы.

Осы үшеуін меңгерген адам ғана толық адам болады дейді.

Имам Ә.Газали: «Алла Тағала білімді «нұр», рух(шабыт) және өмір деп атаған. Алла Тағала: «Оларды түнектен жарыққа алып шығады», - дейді [4, 278]. Бұл жердегі **«жарық»** пен **«түнек»** ұғымдар **білімділік** пен **надандық** деген мағынаны білдіреді. Біз осы нұр, рух, махаббат арқылы Алланы танимыз.

Абай: «Алла тағалаға ұқсай алам ба деп, надандықпен ол сөзден жиіркенбе, ұқсамақ – дәл бірдейлік дағуасыменен емес, соның соңында болмақ. Оның үшін Алла тағаланың сипаттары:

- ❖ Хаят (өмір, тіршілік),
- ❖ **Ғылым;**
- ❖ Құдірет (күш, құдірет);
- ❖ Басар (түсіну, білу, қабылдау);
- ❖ Сәмиғ (естуші, тыңдаушы) Алла тағаланың есімінің бірі;
- ❖ Ирада (тілек, мақсат, қалау);
- ❖ Кәлам (сөз, тіл);
- ❖ Тәкин (тудыру, жасау, бар қылу)».

«Ғылым – Алланың бір сипаты, ол – хақиқат, оған ғашықтық хақлық һәм адамдық дүр. Болмаса мал таппақ, мақтан таппақ, ғиззат-құрмет таппақ секілді нәрселердің махаббатымен ғылым-білімнің хақиқаты табылмайды... Алла тағаланың заты түгіл

хикметіне ешбір хақим, данышпан ақыл ілестіре алмады. Алла тағала – өлшеусіз, біздің ақылымыз өлшеулі. Өлшеулімен өлшеусізді білуге болмайды», - дейді [2, 126-127].

Адам баласының бойындағы әділетке, ақиқатқа махаббат сезімі – жаратқан Тәңірінің ісі, яғни адам баласы әуелден дүние есігін махаббатпен ашады екен. Себебі Алла тағала өзі – ақиқат, растықтың жолы. Құдай тағала бұл ғаламды ақыл жетпейтін келісіммен жаратқан. Хақим ақиқатты тануды барлық жаратылыстың әуелі болған Алла тағаланы танудан бастап отыр. Біздің ақылымыз өлшеулі, олай болса, осы шектеулі ақылымен өлшеусіз Алланың ғылымына сүйенбей адамның өзін тануы, ақылы жетпейтін келісіммен жаралған ғаламды тануы тіпті мүмкін еместігі белгілі. Құдай тағала ешбір нәрсені *хикметсіз* жаратпады, ешбір нәрсеге хикметсіз міндет жүктемеді. Пендесінде ақылды – хукімші, қайрат, қуат – қызмет қылушы еді.

Йүгінеки бабамыз: «Жаратушы Тәңірі де білім арқылы танылады. (Ол) «Надандықта қайыр жоқ» деді. Білімі болмағандықтан бір қауым халық, Өз қолынан бұт (пұт) жасап: «Құдайым бұл», - деді» [3, 125].

Ғылым – Алланы сүюдің жолы, Аллаға жақындаудың жолы, жәннаттың жолы, екі дүниеде де сарқылмас игілік пен нығмет, тазалық.

Ал «Ақиқат сыйында»:

«Білімді кісі білімнің парқын айырады. Білімнің пайдасын, уа, досым, білімді біледі. Білім қадірін адамға білім білдіреді. Білімсіз *ноқай (монг. ит)* білімді не қылсын. Білімдінің сөзі үгіт, насихат, үлгі-өнеге, Білімдіні азиат та, араб та мақтады. Малы жоққа – білім түгесілмейтін мал, Қаржысы жоққа – білім таусылмайтын қаржы», - делінген [3, 126].

Білімнің, ғылымның қадірін тек қана білімді, көкірегі ояу білмек. Білімді мәңгі мадаққа, байлыққа ие. Білімдінің білімі ұрпаққа мирас, өнеге, таусылмайтын ғибрат.

Ә.Ғазали еңбегінен: Алланың елшісі, оған Алланың игілігі мен сәлемі болсын! Былай деді: «Алла Тағаланың бірінші жаратқаны – ақыл». Ұлы және күдіретті Алла Тағала: «Өзімнің күдіретіммен және ұлылығыммен ант етемін, мен өзім үшін сендей қымбат жаратылыс жаратпадым. Сенің көмегіңмен Мен аламын және сенің көмегіңмен Мен сыйлаймын; сенің көмегіңмен Мен сый көрсетемін және сенің көмегіңмен Мен жазалаймын» [4, 251].

Білім – Алла Тағаланың өзі жаратқан жаратылыстарының ішіндегі Адамға бұйыртқан үлкен сыйы, сарқылмас кен, өзге мақұлық иелерінен ажыратушы ізгі қасиеті. Білім – адам баласын Алланы тануға бастарлық, пайдалы ғылымның жолына жетелейтін бағдаршамы. Ғылымды меңгере отырып, біз ақ пен қараның, жақсы мен жаманның, пайдалы мен пайдасыздың парқын ажырата білеміз. Білім – Алла Тағаланың адам баласына жіберген, тарту еткен сый-сияпаттарының ішіндегі ең ұлысы, құндысы. Білімнің артықшылығы туралы хадистерде былай делінген: «Егер сен таңертең тұрып Аллаһ тағаланың Кітабынан (Қасиетті Құран Кәрімнен) бір аят үйренсең, ол жүз рәкәғат намаз оқығаныңнан артық. Егер сен таңертең ерте тұрып, амал етілетін немесе амал етілмейтін білім үйренсең, ол сен үшін мың рәкәғат намаз оқығаныңнан артық!», - деді. Демек, пайдалы білімнің артықшылығы соншалық – мың рәкәғат намаз оқығаннан да артық, жоғары.

Қолданылған әдебиет

1. Абай Құнанбайұлы. Шығармаларының екі томдық толық жинағы. Т1: Өлеңдер мен аудармалар. – Алматы: Жазушы. – 2005 – 296 бет.
2. Абай Құнанбайұлы. Шығармаларының екі томдық толық жинағы. Т2: Өлеңдер мен аудармалар, поэмалар, қарасөздер. – Алматы: Жазушы. – 2005 – 336 бет.
3. Әдеби жәдігерлер. Жиырма томдық. 6-т. Ақиқат сыйы. – Алматы: «Таймас» баспа үйі, 2008. – 488 бет. – (Әдеби жәдігерлер)
4. Ихья ғұлум ад-дин/Возрождение религиозных наук. Т1. – Москва: Нуруль Иршад. – 2007. – 585 стр. (Аль-Газали)
5. Көпейұлы М.Ж. Көп томдық шығармалары. 1- том. – Алматы: «Алаш». – 2008 бет.
6. www.kuran-kitap.kz

7. www.al-hanifiya.kz

8. Шәкәрім Құдайбериев. Ақиқат айнасы. (Өлеңдер жинағы). – Алматы: «Олжас кітапханасы» Баспа үйі, 2012. – 160 бет.

УДК 82.091

РОКАЙЛЬНЫЙ ЭПИЛЛИЙ В ПОЭМЕ А. ПОУПА «ПОХИЩЕНИЕ ЛОКОНА»

Мунтян Антонина Александровна

muntonya@gmail.com

Кандидат филологических наук, доцент кафедры иностранных языков Днепропетровского национального университета железнодорожного транспорта имени академика Лазаряна, Днепропетровск, Украина

Когда заходит речь о собственно поэтических удачах А. Поупа, то читатели и критики вспоминают именно «Похищение локона» как произведение, по праву заслужившее определение «шедевр европейской литературы» [1, 30]. В самом деле, восхищение, которое вызвала эта поэма, впервые появившись в 1712 г., никогда, вплоть до сегодняшнего дня, не ослабевало. В «Похищении локона» читатели неизменно обнаруживали изящество, легкость, остроумие, игривость – все стилистические составляющие рокайльной поэзии.

Вклад А. Поупа в развитие английского рококо общепризнан, основополагающие исследования рокайльного искусства и литературы обязательно упоминают «Похищение локона». Так, П. Брэди указывает на то, что эта поэма стимулировала появление в Англии 1719–1725 гг. рокайльных садов и именно английские поэты, первый из которых А. Поуп, распространили стилистику рококо по Европе [2, 43,85]. Ж. Вайсгербер пишет о сходстве взглядов на вкус у Вольтера и А. Поупа и о том, ориентируясь в «Похищении локона» на эллинистическую античность, А. Поуп отличается своей эстетической установкой от барокко и классицизма, сливаясь с рококо [3, 14, 4]. Рокайльные свойства «Похищения локона» литературоведы усматривают в «пустячности» сюжета, игривости и вместе с тем естественности стиля. Безусловно связанным с рококо считают и сам жанр «малого эпоса» – эпиллия. Однако для осознания связанности с поэтикой рококо чрезвычайно важно и игровое начало поэмы А. Поупа. Ведь, как верно пишет Й. Хейзинга, «само определение рококо не может обойтись без прилагательного “игривый”» [5, 178].

Ироикомическая поэма была, несомненно, одним из самых популярных жанров европейской поэзии рубежа XVII–XVIII вв. Ее первые образцы создала Италия в конце XVI ст. (Дж. Амелонги). Но, как и в других случаях, канонические примеры жанра давала французская литература. Нельзя сказать, что в английской поэзии XVII в. не было образцов, близких к жанру ироикомической (heroicomic) поэмы. Однако знаменитую сатирическую бурлескную поэму С. Батлера «Гудибрас» (1662–1680) специалисты относят к иному подвиду – mock-heroic poem. В ней на первый план выходит не изящная поэтическая игра, а саркастическое разоблачение [6, 1–2]. С. Батлер, связанный с традицией барочного бурлеска [7], скорее вызывающего ассоциации не с Н. Буало или А. Поупом, а с автором французских сатирико-трагедийных бурлескных поэм П. Скарроном и с Дж. Свифтом, создает для своей поэмы особую «гудибрастическую» (hudibrastic) форму стиха, которую (как и саркастическую тональность бурлеска) подхватывает Дж. Свифт. А. Поуп же оказывается связанным с иной линией развития ироикомической поэмы. До А. Поупа наиболее точное использование «игровой» модификации этого жанра английские ученые находят у Д. Драйдена («MacFlecknoe», написана в 1678 г., опубликована в 1682 г.). Главным же образцом называют «The Dispensary» (1699) С. Гарта [8, 197], а близость со стихотворной строфикой и рокайльными мотивами Поуповского «Похищения» отмечают в поэме Дж. Гэя «The Fan» (1714) [9, 153]. Сам А. Поуп стимулировал целую серию ироикомических поэм в духе рококо